

Promotieonderzoek Individualisering binnen de Gereformeerde Bond (Teus van de Lagemaat)

Verzoek aan de kerkenraden

Aan de wijkkerkenraden van wijk 1, 3 en 8 van de hervormde gemeente Ede is het volgende verzoek gezonden (iets ingekort)

Onderwerp: verzoek medewerking aan onderzoek

Geachte kerkenraad,

Hierbij benader ik u met de vraag of u wilt en kunt meewerken aan het onderzoek dat ik in het kader van mijn promotiestudie doe naar de mate waarin individualisering doorwerkt in de kring van de Gereformeerde Bond.

Ik ben op zoek naar geschikte situatie waarin twee of drie wijkgemeenten bereid zijn mee te werken aan een diepteboring (casusstudie). De hervormde gemeente Ede lijkt voor deze studie zeer geschikt omdat zij voldoet aan de door mij gestelde criteria. Het uitgangspunt hierbij is dat het gaat om een middelgrote of grotere gemeente (tenminste twee predikantsplaatsen), waarbinnen minstens enige interne verscheidenheid aanwezig is. Deze combinatie van wijkgemeenten moet voldoende representatief zijn voor de breedte van de Gereformeerde Bond¹. De combinatie van de wijkgemeenten 1, 3 en 8 lijkt hiervoor een goed uitgangspunt te bieden (waarbij feitelijk de gemeente wordt onderzocht zoals deze in de Oude Kerk en in de Bethelkerk samenkomt)

Toen wijkgemeente 1 werd benaderd heeft deze gevraagd of het mogelijk is om ook wijk 3 bij dit onderzoek te betrekken, om het onderzoek zo op alle (regelmatige) kerkgangers van Oude Kerk te kunnen richten. De ambtelijke verantwoordelijkheid voor deze diensten berust bij de wijken 1 en 3 gezamenlijk.

Daarom is de vraag of u wilt meedoen aan de uitvoering van een dergelijk onderzoek in de komende periode.

Om de relevantie van dit onderzoek voor u zelf duidelijk te maken, wijs ik op de gehanteerde drie doelstellingen:

- Door middel van een casusstudie rond individualisering ontstaat meer duidelijkheid over de mate waarin de tijdgeest doorwerkt in een traditionele kerkelijke stroming;
- Het bieden van meer inzicht in de manier waarop dit veranderingsproces doorwerkt in het leven van individuele gemeenteleden.
- Het bieden van aanknopingspunten voor leidinggevend (landelijk en binnen gemeenten) om in te spelen op deze ontwikkelingen.

Voor u als gemeente zal deelname aan dit onderzoek ongetwijfeld enige belasting geven, maar daar staat tegenover dat u ook zelf baat kunt hebben van dit onderzoek:

¹ Andere criteria bij het zoeken van een casus waren:

1. Er is sprake van voldoende interne stabiliteit, zodat onderzoek geen ongewenste invloed heeft op de interne processen);
2. Zij heeft bij voorkeur te maken gehad met het verlies van leden in 2004 (richting HHK);
3. Zij bevindt zich op een voor mij als onderzoeker redelijke reisafstand.

- U krijgt hierdoor goed zicht op de manier waarop individualisering speelt binnen uw eigen gemeente en de mate waarin eventueel sprake is van 'een stille revolutie'.
- Ook kunnen de uitkomsten u beleidsmatig helpen bij het maken van allerlei keuzen voor de toekomst.

Graag treed ik in overleg met u over de voorwaarden en de garanties die u nodig acht om te kunnen meewerken aan mijn onderzoek. De globale opzet van het onderzoek treft u aan in een bijlage.

Gelet op het belang van de gemeente wil ik u de volgende zaken noemen die kunnen bijdragen aan een zorgvuldige aanpak van het onderzoek:

1. Ik ben voldoende vertrouwd met het doen van onderzoek en het zorgvuldig omgaan met gemeenten die behoren tot de Gereformeerde Bond.
2. Er is sprake van deskundige begeleiding door mijn promotoren (de godsdienstsocioloog dr. H.C. Stoffels en de theoloog dr. J. Hoek).
3. Het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond heeft toegezegd waar mogelijk medewerking te willen verlenen aan dit onderzoek.
4. Voor de casusstudie denk ik aan het inbouwen van extra garanties voor het zorgvuldigheid omgaan met de belangen van de gemeente. Dit kan in de vorm van een externe adviescommissie (met deskundigen) en een begeleidingscommissie (vanuit de betrokken kerkenraden):
 - a. Een externe adviescommissie bestaat uit deskundigen die specifiek letten op het belang van de gemeente bij de in te zetten onderzoeksinstrumenten.
 - b. Uiteraard is ook een begeleidingscommissie vanuit de eigen gemeente van groot belang voor introductie en uitvoering van dit onderzoek.

Eén specifiek aandachtspunt wil ik nog aanstippen. In dit onderzoek zal het moeilijk zijn anonimiteit voor uw gemeente te garanderen omdat zoiets binnen onze kring niet haalbaar lijkt. Het lijkt mij ook niet noodzakelijk in deze situatie, omdat het gaat om een beschrijvend onderzoek. Wel vraagt dit extra zorgvuldigheid rond het naar buiten brengen van zaken die de gevoelig kunnen liggen. Hier zullen meerdere personen naar moeten kijken. Mijn uitgangspunten hierbij zijn: openheid én zorgvuldigheid. Het bevorderen van de goede naam van de betrokken personen en de gemeente als geheel wordt nagestreefd. Personen zullen in de regel, tenzij anders wordt afgesproken, niet onder hun eigen naam in de publicatie voorkomen. De genoemde adviescommissie kan een belangrijke rol spelen bij de uitwerking van deze zaken.

Ik hoop dat deze brief en bijlage u voldoende informatie geeft om antwoord te kunnen op de door mij gestelde vraag. Ik ben uiteraard van harte bereid hierover in een of meer vergaderingen meer informatie te komen geven of hier nader overleg over te voeren.

U zult begrijpen dat ik hoop op een positief antwoord van uw kant.

Hoogachtend,

T. (Teus) van de Lagemaat

Leverkruid 2, 3903 ES Veenendaal. Tel. 0318 – 692023 E: tvdlagemaat@che.nl

Bijlage: Achtergronden onderzoek

(zoals voorgelegd aan de wijkkerkenraden augustus/september 2010)

Inleiding

Binnen de Christelijke Hogeschool Ede wordt vanuit de Academie voor Theologie onderzoek verricht door het Lectoraat Gemeenteopbouw (lector S. Paas). In het kader van de samenwerking heeft de Vrije Universiteit twee parttime promotieplaatsen aangeboden, waarvan er één door mij wordt vervuld. Dit biedt mij de gelegenheid in de periode 2007-2012 onderzoek te doen naar de manier waarop maatschappelijke veranderingen doorwerken binnen traditionele kerkelijke gemeenten. Het is de vraag in welke mate en hoe veranderingen plaatsvinden. Vaak wordt hiervoor het beeld van een 'stille revolutie' gebruikt.

Probleemstelling

Dit onderzoek, dat onder leiding staat van de VU-hoogleraar godsdienstsociologie dr. H. C. Stoffels, spitst zich toe op een van de meest invloedrijke veranderingen op godsdienstig terrein, nl. het individualiseringsproces binnen de kerkelijke stroming van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk. Het onderzoek richt zich op de recente ontwikkelingen, in de periode 2000-2011. Voor de gemeenten binnen de Gereformeerde Bond is deze periode te verdelen in twee fasen, waarbij het ontstaan van de Protestantse Kerk in Nederland in 2004 en de pijnlijke breuk die zich toen voordeed, een duidelijk scharnierpunt vormt. Vanwege het belang van een goede theologische fundering in dit onderzoek treedt dr. J. Hoek (PTHU/ETF) op als copromotor. De uiteindelijke probleemstelling luidt:

“In hoeverre worden processen van individualisering zichtbaar in het functioneren van de Gereformeerde Bond in de periode 2000-2011 en hoe gaan leidinggevenden hier mee om?”

Onderzoeksopzet

Het daadwerkelijke onderzoek bestaat uit twee delen:

1. Een bronnenstudie op landelijk niveau (met name gericht op publicaties vanuit het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond en van andere invloedrijke personen en zusterorganisaties uit deze stroming)
2. Een casusstudie op plaatselijk niveau in een representatieve gemeente uit de kring van de Gereformeerde Bond. Dit is dus 'hervormd Ede' geworden. Daarbinnen worden twee niveaus onderzocht:
 - a. Het niveau van de gemeente zelf: kerkenraadsbeleid, erediensten, activiteiten, ledenverloop.
 - b. Het niveau van gemeenteleden: hun opvattingen en gedrag, via diepte-interviews met een doorsnede van alle belijdende leden, uit de verschillende generaties. Daarbij worden hun ontwikkeling en ervaringen uit de periode 2000-2011 in biografisch perspectief worden geplaatst.

In deze studie wordt de beginsituatie (de ontwikkelingen tot en met 2000) vergeleken met de meer recente ontwikkelingen, om antwoord te kunnen geven op de probleemstelling. De keuze voor één lokale gemeente voor casusstudie is gebaseerd op de wens de processen die zich voordoen diepgaand te bestuderen. Wanneer het een representatieve gemeente is voor het geheel van de Gereformeerde Bond, mag worden verwacht dat de processen die zich ook elders voordoen.

Toespitsing op vijf deelthema's

In de eerste fase van het onderzoek (2007-heden) heb ik mij gericht op de literatuurstudie over de stroming van de Gereformeerde Bond en het fenomeen individualisering. Uiteindelijk heb ik dit begrip als volgt omschreven:

"Individualisering is het proces waarbij individuen in toenemende mate hun eigen levensomstandigheden willen, kunnen en moeten invullen, zonder inmenging vanuit de samenlevingsverbanden waarin zij leven en zonder de vanzelfsprekende overname van hun opvattingen en gewoonten.

Vanuit deze literatuurstudie is gekozen voor een toespitsing van het onderzoek op vijf deelthema's, die samen de breedte van het individualiseringsproces binnen de Gereformeerde Bond in kaart brengen. Dit betreft de volgende onderwerpen:

1. Mondigheid en ambt (anders omgaan met gezag);
2. Liturgische veranderingen (groei verscheidenheid van liturgische voorkeur);
3. Binding aan eigen gemeente (afname van verbondenheid);
4. Veranderende geloofsopvattingen en -praktijken (evangelicalisering of modernisering)
5. Veranderingen in de positie van vrouwen in gezin en kerk (emancipatieproces).

Planning en uitvoering onderzoek

De uitvoering van het onderzoek is onder te verdelen in drie hoofdfasen:

1. Bronnenstudie publicaties op landelijk niveau (kalenderjaar 2010)
Hierbij zijn ook studenten betrokken, die dit uitvoeren in de vorm van deelstudies.
2. Casusstudie (oktober 2010 – juni 2011)
3. Rapportagefase (najaar 2011).

De uitwerking van de casusstudie kent twee elkaar opvolgende fasen:

- a. Studie op het niveau van de gemeente zelf (documenten, observaties, interviews, te houden in de periode oktober 2010 – juni 2011).
- b. Onderzoek onder gemeenteleden zelf (interviews), te houden in de periode februari – mei 2011. In deze fase wordt met de hulp van vijf studenten Godsdienst Pastoraal Werk, die in hun afstudeerfase hieraan meewerken, in totaal ca. 60-80 willekeurig gekozen personen kunnen ondervraagd.

Ik steef ernaar, wanneer zich geen onvoorziene vertraging voordoet (en onder het voorbehoud van Jakobus), dit onderzoek halverwege 2012 af te ronden.